Gadolin

DE COLONIA NOVA SVECIA IN AMERICAM BOREALEM DEDUCTA HISTORIOLA.

QUAM VENIA AMPL. FAC. PHIL. UPSAL.

PRÆSIDE

MAG. ERICO GUST. GEIJER

HISTORIAR. PROF. REG. ET ORD.
REGG. ORDD. HISTORIOGRAPHO
ACADEMIÆ SVECANÆ OCTODECEMVIRO, AC LITT. HUM. HOLM.
REG. SOCIET. SCIENT. UPSAL. REG. SOCIET. SCIENT. NIDAROS.
NEC NON SOCIET. SCIENT. AC LITT. HUM. GOTHOB. MEMBRO.

P. 1.

AUCTOR

CAROLUS DAVID ARFWEDSON
Vestrogothus.

IN AUDIT. GUST. DIE XIX NOV. MDCCCXXV.

H. A. M. S.

UPSALIÆ

EXCUDEBANT REGIÆ ACADEMIÆ TYPOGRAPHI.

Mappa Geographica, præsenti adnexa opusculo, e Descriptione Novæ Sveciæ, Auctore *Joh. Campanio* potissimum derivata est, ut clarior B. L. erit facies fluvii Delavare, eo tempore, quo Colonia *Nova Svecia*, ejus ad littora condita fuit.

KONUNGENS TROMAN,

DIRECTEUREN VID F. D. OSTINDISKA COMPAGNIET,

HERR CARL ARFWEDSON

Min Vórdade Fader!

Dig fägne denna förstlingsgärd,
  Så anspråkslös den är
Och dina blickar mindre värd
  Än för dit hjerta kär!
Men om jag, med din milda dygd,
  Går fram på lifvets stig,
En dag, med nytta för min bygd,
  Jag bättre gläder dig.

CARL.

VIRO
PLURIMUM REVERENDO ET PRÆCLARISSIMO
MAG. *SV. MAGNO LIEDZÉN*
PASTORI IN ADELÖF,

Præceptori et Amico.

Sacrum voluit, debuit

C. D. ARFWEDSON.

IMO

ÉN

DE COLONIA NOVA SVECIA IN AMERICAM BOREALEM DEDUCTA HISTORIOLA.

Itinera illa, periculorum et audaciæ æque plena, quæ vulgo *Wikingafärder* adpellantur, licet iis, qui istius modi Expeditiones periclitati sunt, id plerumque fuerit consilii, ut aut bonis exuendo alienas gentes se suosque ditarent, aut acceptas clades graviter ulciscerentur, cum ceteris tamen populis, vel ex ipsis periculis, nobis fecerunt commercium. Cum post introductam Religionem Christianam mox cessaverunt piraticæ hæ expeditiones in patriam nostram, situ mercaturæ in Scandia forsitan maxime opportunam, abhinc immigrasse constat peregrinos, qui pedetentim crescendo, eo processere potentiæ, ut vel nos ipsos alienæ ditionis reddere homines, experti sint. Hi peregrini negotiatores, quibus ejus temporis Clerici, aut socii, aut saltem fautores erant, oppidanis indigenis omnes fere quæstus surripuerunt, industriamque debilitarunt eorum, qui propria rura excolere patriæque vere consulere ausi sunt. In regionem metallicam ministros suos

ablegarunt, qui æs rude et ferrum 1) parvo pretio emerent, fabricata mox taxaturi. Piscationem circa litora Scaniæ summa ope exercebant: Scanör et Falsterbo proprii eis erant loci, ubi merces deponerent. Fames vero auri hos vagos et audaces casuum captatores eo deduxit audaciæ, ut Gustavus I, magnus ille rex, necessitate ipsa instigante, primum illis eorumque mercaturæ comparaverit naufragium, nepote Gustavo Adolpho traditurus, rem ad finem perducere 2). Ea opinio, quæ prioribus sub temporibus apud cives increbuit, — ut scilicet necessitates vitæ ab alienigenis patriæ adferri, in maximo lucro nobis ponerent — in dies vigente sapientiore spiritu, jam explosa erat, proavique, conspicua facta peregrinorum avaritia, se deceptos confitentes, criminari inceperunt malas artes et fraudes alienigenarum, qui omnes provincias peragrando pretium mercium augerent. Gustavus Adolphus igitur his incommodis mederi constituit, legemque de commercio MDCXIV promulgavit, qua mercatura omnium alienigenarum ad certos restringeretur portus, et quidem primum Holmiæ, Calmarniæ, Nylösœ, Gothoburgi, Sudercopiæ, Norrcopiæ, Nycopiæ, Telje, Westervik, Gevaliæ, Aboæ, Wiburgi & Revaliæ 3); porro edixit, ut mercatores, qui lucello quodam mercaturam advenarum illicitam adjuvarent,

---

1) Sandels, Præsidii tal i Vet Acad. om Förhållandet af varors in- och utförsel till och från Sverige: "För en tunna salt låt Lybeckaren betala sig med ett skeppund koppar; för en tunna moròtter med ett skeppund tackjern, och få vidare." — p. 31.

2) Cfr. Vitt. Hist. & Antiqv. Acad. Handl. T. II. — Flintenbergs Afhandl. om Hansestädernas handel med Sverige.

3) v. Stiernman, Samling af Kgl. Bref, Stadgar och Förordningar angående Sveriges Rikes Commerce m. m. I. D. p. 592. cfr. Förklaring öfver några puncter i Örebro Handels-ordinantie d. 23 Febr. 1615.

eorumque essent ministri, mercibus suis privarentur, ipsique, si sæpius mulct i legem tamen contravenirent, in exilium ejicerentur; MDCXV omnes etiam mercatores peregrinos in oppidis concessis diutius quam octo hebdomades remanere atque merces per agros in aliam urbem transferre vetuit. Mercatores etiam Svecanos, insistens vestigiis immortalis Gustavi I exhortabatur, ad merces suas exportandas navibus propriis, sed penuria navium coactus fuit privilegia dare Societati Navali MDCXXIX, quæ pro quercetorum usu publicorum sexdecim naves tonnarum 1200 usque 1800 paratas haberet, et ad mercaturam faciendam et ad bellum 4). Restituit Edictum Norcopiæ anno MDCIV, quo ab Ordinibus Regni erat sancitum, ut omne ferrum rude in baculos excuderetur, oppidanique officinas ferrarias instituerent — pretium æris, quod ad extraneos vili exiit, exauxit, instituendo Societatem Mercatoriam MDCXIX, quæ eam in ære excoquendo poneret industriam, ut post tres annos nullum æs crudum exportaretur 5) — prohibuit, ne argenti quid exportaretur, tanta enim erat penuria ejus metalli, ut ne quidem ad nummos exsignandos sufficeret — privilegia denique dedit, quo præsertim urbana opppidanaque vigeret industria.

Angusti commeatus insimul ac extraneorum industria importandi vel ea, quæ ad vitam sustentandam necessaria in patria facile parari possent, in oppidis, vix adhuc nato artium vigore, vix incalescente vere civili fervore, maxime

---

4) Modeer, Utkast till Sveriges Handels Historia. s. 79. Privilegium för SkeppsCompagniet. Stockh. d. 26 Jan. 1689. v. Stiernman l. c.

5) Bref om KjöphandelsCompagniet d. 24 Julii 1619. ap. Stiernman, l. c. cfr. Sandels, l. c.

contulisse videntur ad instituenda *Collegia* sic dicta *Opificum* (Svethice *Skrån*). Leges plures adversus perturbationem commercii, quæ ubique in Svecia dominabatur, latæ erant: nec eis obtemperatum. Necesse igitur visum est terminis insignioribus opera rustica ab urbanis separare, ut ædificarentur urbes ac frequentiâ civium florerent, et meliora opera conconficerentur, postquam multitudo hominum in unum locum convenisset. Vestrogothi vagantes in aliqua urbe considere jussi, et ad justam mercaturam adjuvandam Bircarlis conditæ urbes Sundsvall, Söderhamn, Umeå, Piteå, Luleå, Torneå, Gamla et Nya Carleby 6). Plures quoque novæ postea, jussu regis, conditæ sunt ac privilegia obtinuerunt, ut Gothoburgum 7), Säther, Sala, Alingsås, Norrtelje et Borås 8), juraque veterum urbium confirmata sunt et aucta.

Tales hic Juvenis Rex subiit labores, ita animo viribusque innisus est ut in Patria mercaturæ succurreret, depri-

---

6) Hallenberg, Gustaf II Adolphs Historia, D. IV. p. 865.

7) Vide Celsium, Kon. Gustaf I:s Historia D. I. pag. 303: Gothoburgi condendi consilium jam Gustavo I erat; — sed hæc urbs demum condita est MDCVII a Carolo IX. Anno MDCXI Dani urbem vastabant, incolæque in oppidum Alingsås migrabant, donec Gustavus Adolphus iterum urbem ædificaret ac privilegia confirmaret.

8) Modeer, Sv. Hand. Hist. p. 138. Proportio erat urbium, hæc circa tempora, MDCXX. Gefle ac Aboa ad Holmiam ut 135½ ad 396; Arosia, Arboga et Norrcopia ut 101½; Upsalia, Örebro, Nycopia et Sudercopia per medium ut 84; Hudiksvall, Köping et Telje ut 56; Lincopia, Carlstad, Mariestad, Hernösand et Uleå ut 35; Westervik, Wadstena, Hedemora et Enköping ut 28½; Skenninge, Lidköping, Strengnäs, Brette, Eksjö et Raumo ut 22; Torshälla, Öregrund, Wasa, Borgo et Helsingfors ut 16; Sigtuna, Skara, Wexiö et Björneborg ut 13½; Bogesund, Hjo, Wimmerby et Sköfde ut 11; Östhammar, Philipstad et Nådendal ut 6; ac Fahlköping et Trosa ut 4½.

meretque dominationem Commercii Peregrinorum, quæ præcipue, dum intacta adhuc floruit Urbium Hanseaticarum potentia, patriæ gravis, succum sanguinemque in aliena fere deportavit ora. Si hac in caussa *privilegiis*, quæ liberiorem mercaturæ spiritum non sapiunt, largiendis nimium credidit, si ex his sæpius non provenerunt, quos animo conceperat, fructus, condonandum est aliquid ingenio sui ævi; et si tali artificio justo plus tribuit, in hoc tamen non errasse videtur, quod privilegia, si in adulta jam artibus civilibus civitate plerumque nocent, in excitanda tamen primum et ordinanda industria salutaria esse possunt. Utcunque est Magnus Gustavus Adolphus, qui felicibus armis nomen Suecanum ad fastigium gloriæ evexit, artium etiam fabrilium et mercaturæ in patria pater idem merito salutatur.

Jam dudum immensæ divitiæ Regnis Hispaniæ, Portugalliæque, ex novo detecto orbe et duabus jam Indiis redundantes, æmulationem aliarum etiam nationum excitaverant. Vestigiis instabant Angli, nec segnius Batavi pro libertate pugnantes, armis non minus quam mercatura contra Hispanorum potentiam validi 9). Exemplum hoc illustre et magis in propinquo positum imitationem traxit Septentrionis. Studium in lon-

9) In Svea Rikes General Handels-Compagnies Contract ap. v. Stiernman l. c. p. 914 dicitur: Thet år nåstan otroligt, hvad ftor fkatt, Rijkedom och fördel de Spanifke nu uti 130 år utur Africa, Afia, America haft och njutit hafve, få ftor att fördelen uthur America allenaft fig åhrligen till 20 millioner Rdr. eller trehundrade gånger 100,000 Daler Svenske, ftrecker. — — — Till hvad ftoor Rikedom de förbundne Nederland uthi 40 år komne åro vet man nogfamt. — — Alla thesfe företålde Profit och fördeeler hafver thetta Konungarijket Swerige intill thenna dagh, mift och warit förutan. — — Fufius hæc commoda Ufselinx explicat propria Disfertatione: Förklaring öfver HandelsContractet Stm. 1626 4:o.

ginquas Orbis partes expeditiones parandi novisque oris colonias condendi patriam etiam nostram invisit, nec a Rege qui magna ausa in deliciis habebat, alienum erat. Status rei nummariæ, cum ea raritas esset monetæ patriæ, ut per id tempus emtiones nummis Suecanis factas rarius invenieris, quam externis vel commutatione mercium, — paucitas privatorum, qui thesauris et fide exhausto Ærario succurrere valerent, — temporum angustiam quibuscunque modis sublevandi necessitas, — spes denique credula opes et divitias, præsertim aurum argentumque, hac via facili negotio comparandi in caussis fuere, quæ tale consilium, etiam in turbato armis patriæ statu, commendabant. Neque auctor defuit. Willhelmus Usselinx, Batavia oriundus, cum sua in patria, ut videtur, res parum feliciter gessisset, Sueciam adiit. Primum litteris Regiis d. XXI Dec. MDCXXIV datis veniam obtinuit Societatem instituendi ad mercaturam in omnibus terræ partibus, vel ut verba ferunt, in Asia, Africa, America et Magellanica, exercendam. Mox privilegia et conditiones hujus societatis comparuerunt, adjuncta exhortatione, qua, auctor ipse, jam dictus Usselinx, omnia quæ exinde patriæ affluerent commoda, copiose persecutus est. At licet Regia auctoritate cives universi, ut huic negotio se faciles præberent, invitati essent, pecuniæ tamen tenuitas, quæ apud societatem deposita est, effectui obstitit. Itaque Gustavus Adolphus literas publicavit, Holmiæ d. II Jul. MDCXXVI datas, in quibus, alienigenas quoque, ad rem istam utilem pro ratione facultatum adjuvandam exhortatur. Comitiis primo MDCXXVII conscitum ac decretum est in annos XII, ultra fretum Gaditanum 10) soli *Societati Mercatoriæ generali* dictæ (General

---

10) Quot commoda ex hac societate Svecia capere posset, explicat dissertatio Usselinxi: *Förklaring öfver Handels Contractet*, his verbis: "Then första och förnämligste nyttigheten, som här uthaff skall

HandelsCompagniet) sive *Suecanæ societati Australi* concessum, addita venia nomine Regis, arces et urbes ædificandi et fœde-

---

förorsakas, är 1. Gudz åhra igenom Evangelij foortplantering — 2. Att hans Konglige Maj:tz och Rijksens Drætzel och inkompst skulle här igenom högeligen förbättras, föruthan något Menige mans besvär; — 3. Skall thetta storligen tjena til att lijsa Menige man; och föruthan thesse almennelige nyttigheeter, skall hvart och ett stånd i synnerhet förnimma ther en stor fördel aff." — Et in alio loco hujus dissertationis dicit: "Hvad nu wijdare Seglationen anlanger, therpå har thetta Rijket mycken fordeel för andre Land, med Hampnar, Tråwirke, Victualier, Arbetes Lôhn, Koppar, Jern, Ståål, Beck, Tjäru, Skytt, och annan Krijgsmunition. Inwånarna här i Landet äre itt hårdt Folck, söm kunna fördragha Köld och Heeta, äre lårachtige, behendighe, käcke till Sjöös, hwilket ther på är til seendes, i thet the tåras wågha sigh på slätte och ringe Faarkoster, icke allena innan Skäärs, uthan och uthi willande Hafwet. Ther till medh åro the sin Öfverheet lydige, ringa benägne till Myteri och Uproor, hwar medh the öfwergåå många andre Nationer och Folck. Them feelas ingen ting, allenast at the öfwa sig til at blifva förfarne till Sjöös, ty them uppå förstånd, snellheet, och modh altzintet brister: Och ther the blefwe någoth lithet öfwade, skulle the lätteliga gifwa godhe Skips Timbermän, helst medhan the måst allesamman weta att umgåås medh Bila."

"Hvad anlangar åthskillige Handwercker, nemligen fijnt Lereff, Klädhe, Saijan, Boy, Bombasien, Buratt, Caffa, Kraamgodz, etc. så wärckas slijkt ganska ringa här i landet, endeels förthenskull, att ther til feelas Tillfång och Materie, såsom och att man för thenna tidh icke hafwer wist uthwägar til at föryttra Wahrurna, om the til en stoor myckenhet hadhe blifvit tilwärckade. Men på förnufft och snellhet hafwa the ingen brist, ty man seer at Bönderne kunna allehanda Hundtwercker: The timbra, snidkra, smida, baka, bryggia, wäfwa, färga, sömma skoor och klädher &c., ther medh the alle Nationer uthi Europa öfwerlegne äre, så at uthi andre Land skulle nästan ingen sigh underslå at lempa sin Hand til något Handawerck, thett han icke hadhe lärdt. Hustrurna och Döttrarna göra många konstiga Saker både medh wäfwande och sömmande, och andre lustige Konster, hwarutaff synas, at the äre förståndige och sinnrijke nogh."

"Thet är wäll sant, at the här icke kunna komma til then fulkom-

ra jungendi, et quæ sunt generis ejusdem. Rex insimul ac multi bonorum civium rei huic promovendæ benigne succur.

---

lighet, som finnes uthi andra Land, ther man altid blifwer widh itt åmbete, och ther uti framhårdar uti en rumlig tidh, Man effter Man, ifrån Föråldrarna til Barnen. Men thet år icke under. Ty lijka såsom almeent såges: Uthaff hwart och ett något, och alzintet uthaff alt: Så år wål icke mögeligit, at then som slår sit sinne på så mångahanda saker, och icke blifwer widh enahanda, skal kunna uthi alt eller och en ting! särskilt öfvergå andra, eller komma til någon fulkomlighet. Ty thet år oryggeligit, at then som hafwer minne och förstånd at han kan medh en hast låra och uthaff sig sielff påfinna något, then samma skal och wåll blifwa perfect och fulkomligh, så frampt han ifrån Ungdomen blifwer och öfwar sigh uthi enahanda."

"Somlige åre i then meningen, at thenne Nation skal wara til omåteligt maat och dryck, såsom och låttia tilgifwen, och wil förthenskull icke begifwa sigh på något stadigt arbete. Huru hår om wara kan, låter jagh blifwa i sitt wårde. Men om thet ån så wore, will jagh icke uthi then mottan förskiuta then Engelska Nation, som medh thetta okynne år nogsampt bekant: Thetta oanseedt så synes uppå them at waanan år then andra naturen. Ty fordom plågade all Ull föhras uthur Engelland till Nederland, ther hon bleff spunnen och Klådhe aff giordt, hwilket sedhan fördes åter till Engeland igen: Lijka som nu skeer uthi thetta Rijket medh Koppar och Järn, thet man uthförer, och sedhan thet år uparbetat, föhres thet hijt igen. Sedhan hafwer thet sigh uppå åtskillige tidher tilldragit, att en hoop Nederlendare hafva begifvit sigh uthi Engeland och begynt ther beredha klådhe, sedhan och i lengden Boij, Saijan, Nååken etc. Hwilken legenheet, tå the Engelske wordo warse, giffte the sina Barn till Nederland, på thet the ther skulle låra Åmbeter, hwilke så storligen theruthinnan tilltogho, at innan några fåå åår, jåmvål och i nårwarandes dagh, nåstan heela Europa blifwer uthaff Engelskt Klådhe, Boij och Kersu försorgdt, hwarigenom thet Landskapet hafwer med thy brede widh annan Handtering sigh så förkåfrat, at thet nu för alla andre uthi Rijkedom och wålstånd florerar och öfvergår. — Hvilket alt igenom thetta Compagnietz medhel skal hår och så kunna bringas på banen, så wål uthi

rebant. Jam vero aderat tempus, quo Gustavus Adolphus præsidii caussa vocatus ab afflictis in Germania Protestantismo addictis civibus, ipse pro eorum libertate patriæque securitate generose glorioseque pugnans, patrio solo procul remotus, immaturam obiit mortem. His omnibus factum, ut præsidio summo orbata, hæc (cum *Societate Navali* an. 1630 conjuncta) Societas fere disolveretur. Batavus quidam alius, nomine Menewe, vel Menuet labantes Societatis animos erexit, moxque sejungenda membra iterum conjunxit. Hujus auspiciis, naves duæ, nempe *Calmars Nyckel* & *Fogel Grip* Gothoburgo exeuntes, salvæ appulerunt promontorio ad Fluvium De la Ware in America Boreali sito anno MDCXXXVIII.

B.

---

the tilwärckadhe Handwärckens föryttrande, ſom äre gjorde utaff den Materien här i Landet ſaller, ſom utaff åtskillige tilfång, thet Compagniet införskrifwer, och til theſs tillwärckande behöfwes, såsom är Silcke, fijn Ull, Bomull, Bomullsgarn, Lijn, etc. Hvilket her åfwen så wäl som på andra orter ſtår til giörandes, ſärdeles i Nederland, ther the måſt alle Materier, til theras Handtwärck tjenlige, moſte förskaffa ſigh uthlendes. Och thet ſom mehr är, hafwa the icke uthi ſitt Land, thet som behöfwes til Skepsbygning och uthruſtning, thet wij dogh meſtedeels hafwe uthi thetta Rijket. Hwaruthaff nogſamt är til ſeendes, at her är ſå godh beqvemligheet till Kôphandel, Seglation och åthſkillige Handwärckers tilredande, såsom uthi noget Land uthi Europa."

"Til Sjöfaarts Handelen hafver thetta Konungerijket så godh lägenheet och tillfälle, ſom något annat Land uthi Europa, til at förſenda the inkommande Wahrurna både uthi Weſter och Öſter, alldenſtund Staden Götenborgh är för Skepens Aff- och Tilltågh beqvämligare och bättre belägen än nogon annan Stadh widh Norre Haafvet, alldenſtund man behöfver ther icke mehr än en Wind, ther man på andre Orter måſtedeels twänne Winder hafva moſte." — —

11) De hac Emigratione prima Auctores diſſentiunt. Th. Campanius in Hiſtoria ſua, de Nova Svecia, ait: "Ehwad tiden egenteli-

Frugifera hæc et læta regio, omnibus naturæ thesauris abundans, cœlum serenum, aërisque salubritas ea voluptate perfundebant Svecanos, ut hunc locum *Paradisi* nomine salutaverint. *Schmidt* 12) in Itinerario de Virginia 1622 ait: "Skulle then gunstige Läsaren komma i detta Landet, så finge han wisserlig se en rätt Lustegård uthi Verlden; ty det öfvergår alla Landskaper uthi Europa och America uthi lugen widkommer, som detta landet är af de Swenska beseglat och med folk besatt, så är det skett uti den tappre och segersamme Hjelten Glorvördigst i åminnelse Kon. Gustaf Adolphs regementztijd." — Björk, in Dissert. de plant. Eccl. Sve. in America, pluresque alii emigrationem primæ Coloniæ anno MDCXXVII esse factam narrant, et anno MDCXXXI ædificationem castelli Christinæ. Hæc vero Historica carent auctoritate, iisdem igitur nulli fidem habemus. Acrelius, qui etiam Historiam scripsit de hac Colonia, hoc non esse factum prius quam circa annum MDCXXXVII, et quidem ductu Batavi Pet. Menewe aut Menuet, pro certo adfirmat. Quo probetur, epistolam quandam Præfecti Batavi ad Menewe laudat die VI Maij MDCXXXVIII datam, in qua ædificationem castelli vetat. Puffendorff in Comment. de Reb. Sv. Lib. XIV p. 506 dicit: "MDCXLII Joannes Princius in Novam Sveciam in America septemtrionali sitam Gubernator mittitur, novæ Provinciæ res ordinaturus, quo aliquot ante annos mercatores quidam Batavi auspiciis Reginæ Christinæ colonias deducere coeperant." In Collectionibus Palmskiöldianis, quæ in Bibliotheca Regia Upsaliensi depositæ sunt, hoc quoque de Colonia Nova Svecia deprehenditur documentum: *Een berettelse om Nova Svecia uthi America*: "Men nu hafwe wij thetta landet så besat, bebygdt och Investierat alt ifrån A:o MDCXXXVI alt intill the Hållendares anfall, som skedde A:o MDCLV". Alio loco annum MDCXXXVIII idem Auctor habet. Gustavo regnante si hæc deducta fuerit Colonia, quædam certe ejusdem monumenta conspicua fuerint iis, qui postea ad hunc de quo loquimur, venerunt tractum; certe etiam posteriores de prioribus colonis narrassent. — De Colonia vero deducenda consilium primum licet tunc non effectui datum, tempore jam Gustavi Adolphi captum fuisse videtur.

12) Cit. a Campanio, Beskrifning om Nya Swerige, p. 28.

stige och segelrike Vatn: I detta Landskapet äre ock sköne, höge Bärg, nedrige Dalar, och andre friske Vatn: warandes der all ting skiönt och härligt, at man wäl kan säja, det Gud hafwer såsom tillijka, och på en gång, uthi detta Landskapet, welat Menniskan för ögon ställa ett konstigt extract och afbildning af hela Werlden." — Hic locus, mercando opportunissimus et in amoenissima Americæ parte situs læta auguria futuræ salutis recens adventis colonis præbebat 13).

---

13) Coll. Palmſköld. T. 74. (*Een Berättelse om Nova Svecia uthi America*) pag. 146-151. Nova Svecia är belägit i Norre delen af America under then 38 à 40 Lat. Bor. uthi een linea med the (Franska) eller Azores öijar.

Thess Elff eller Rivier ſträcker ſigh ifrån inloppet wäl 30 mijl allt upp till theſs Strömande ſtoore affall Nord-Oſt; thijt upp går flood och Ebb alla ſex ſtunder, att man thijt med Fahrkoſter kan upp och nederſahra, Baijhen eller Inwijken är nije mijl långh allt ifrån inläppet wid Capo Hinlopen ock Capo Maij (Een Mijl wid paſs frånſkilda) allt upptill TråUdden (eller Bohmekens hock); och är hon bredaſt emellan Öſter och Wäſter-wallen, 6 à 7 mijl.

The Ameriske Inwånare kalla thenna Baijhen Poutaxat, och kalla henne the Engelske Delaware Baijhe af Mons. De l'Avare, een theres Capiteine som thetta Rivier under Amiral Jacques Chartier Anno 1600 uptäckt hafwer. The Hållendare kallat Sud-Rivier van niewe Nederland, effter the thet andra kalla Nord-Rivieret, ther the i Nya Amſterdam och i Renselas wijk &c. äro besittiandes. The Swänske kallat Nye Sweriges Elfwen, och heela Landet, på både sijdor up til fallet, Nya Swärige, thet wij igenom kiöp och giſto af åganderne med rätta kunna prætendera och påstå oss tillhöra.

Thetta land allt uppåth till store affallet på både sijdor om Rivieret åhr itt öfwermåttan skiönt land, med en god sund lufft begåfwat, sielfwa grunden af Naturen så godh och fruchtbahr, att thet sjelf är allt uppåth bewuxit med Eek, Walnöte, Castanie etc. Koſtelige trän och winrankor, kostelige krydder och grääs; kunna ock alle the Säder, som wid jordbruk i Europa wäxa, ther mångfalt mera frucht gifwa. Ja är ock ingen twifwel upå att ther trän af mångfalde fruch-

De Aboriginibus passim solum emebant, quod a Cap Hinlopen usque ad locum illum, qui ab Indianis dicitur Sankikans, flumen Delaware permeat. Totus ille tractus terræ in longitudinem circa triginta milliaria Germanica patuit, in la-

---

ter ifrån Europa wål skole wåxa och båra; E. gr. Åple, Pårun, Plommon, Persicor, Apricos, Wintrå, Mispel, Castanier, Mulbårs trå och andre kostelige trån till frucht och annor nytta.

Men ther kunna hellst wåål plantas Wijngårdar, Fijkon, Mulbåhr, etc. som båttre sedan beplantade, belôna skulle, ån the som nu wilde wåxa.

Thetta alt kan båst på wåstre wallen fortdrifwas, ty östre wallen år sandig och morasig grund, icke rått så sund, ther trifwes icke heller så lôffwige och fruchtbare trån så wål, uthan mehr Tall wåxer ther, och andre skarpe ock barrige trån, på en stoor del theraf; dock år grunden icke så ofrugtbar ther till Såd, ther han worde rått brukat.

Uppe wid affallet, och ther långre uppåth åro minor ofelbart att finna, ja wål af ⊙ och ☽. Men Marcasiter, blyertz, rôdh och hwijth Jord finnes ther. Elfven år alt uppåth med mångahanda fisk wål begåfwat. E. gr. Stôrior ther af stoor myckenheet: Lax wid alla wattenfall och strômmar (then ther kallas tvaelft) Sill stôrre och smårre. Braxnar, pankor, abborr 4 slag, lake, åål, lamprilor och store neijonôljor, taskekrabbor och ostror i alle Kijlarne i Baijhen, ther ostrorna liggia i stoora Bankar, och kunna i Ebben heele båtladdningar ther uth tagas, uthan någon afsaknadh.

I Baijhen och ther uthan fôre kunna och wål ahnstållas the store Fiskerijer uppå Cabeliau eller stor torsk, på Makrill etc. och komma tijt in med floden Terrinos eller Maravijn, ja undertijden Hwalfiskar inn i Baijhen.

Så ligger ock thetta landet och Elfwen fast beqvåmligen till handel och Commercier, så med Christne som med Wilde, nembligen mitt uppå norre redden af America, och kan then Baijhen een beqvåmligh hampn gifwa, så och med tijden undsåttning af Togh, Trå och Tjåru etc. åt them som på the Sôdre och Norre Custerne af America handla.

In summa, itt så godt, sundt, lustigt och wålbelågit land, som någonsin uthi hela Europa. —

titudinem autem, ad quem finem Svecis placuit, extendi poterat 14). Jam anno MDCXXXVIII ad *Maniquas Kil* deinde *Christinæ Kil* adpellatum, condiderunt castellum, quod *Christina* vel *Hopokahacking* nuncuparunt. Hanc exædificationem criminati sunt Batavi, quorum posessiones vicinæ erant coloniæ Svecanæ, contendentes, eam terram, quam incolebant Sveci, sibi esse peculiarem, quoniam jam antea ibi exstruxerunt tria castella; hæc vero ab indigenis jam diruta erant locoque exceserunt Batavi, qua de caussa iis illic nulla erat justa dominandi potestas. Huc accedit, Anglos omne dominium hujus tractus se abdicasse: jure igitur nemo cum Svecanis de terræ possessione certare potuit 15).

---

14) vid. Kongl. May:tz Instruction för Gouverneuren öfwer Nya Swerige, Herr Johan Printz. dat. Stockh. d. 15 Aug. 1642. — Registratur. in Arch. Regni.

15) (*En Berättelse om Nova Svecia i America pag. 151-154*) "Wår (Swenskes) Rättighet uppå thetta landet, kan här med så bewijsas:

1. Aff bewijs ock Documenter att Swenske med Rätt thet landet i Possession sigh för andra tillägnat hafwa, tå the Hållendare thet så godt som förlätit hade, som kan betygas af Hållendske W. Indies Compagnietz bref gifwit åth 4 män till att sättia Colonier i America etc. daterat Amsterdam d. 1 Octobris 1630 hwilcket böör här i Stockholm finnas i thet Americaniske Contoiret, eller hoos någon af these Directorer, så att ther af sees kan af hwem wii thet först ifrån all Hållensk Prætension, Rått fått hafwa. Men Anno 1638 wid pass hafwer Mennet wår Swenske Colonie ther i Rivieret insatt wid Fortet Christina, och thet Fortet lagdt af grund.

2. Ther näst är, att wåre Swenske thet heela Landet Styckiowijs, alt neder ifrån Inloppet i Baijhen, alt up til affallet af rätte Åganderne the Americaner rätteligen köpt hafwa, styckie efter styckie, som Kiöpebrefwen skola uthwijsa; och them hafwa the Swenske sedan effter handen tagit i besittning och Possession, så att wår wärckelige Possession wår rått ther kan bewijsa.

Emtione fundum amplificando pedetentim adeo crescebat hæcce Colonia, ut Senatus Regni Sveciæ, imperio nondum matura Regina Christina, operæ pretium duxerit anno MDCXLII in Nova Svecia Præfectum constituere Johannem Printz 16). Per decem annos, quum hic Coloniam administravit, valde debilitata est, tum tumultibus Indigenarum, cum præcipue continuis certaminibus contra invicem victores et devictos, Batavos. Quamvis autem et hos debilitatos esse expertus sit hic Præfectus, tamen ruinam Coloniæ præcipitem animo prævidens, administratione tradita genero *Joh. Papegoiæ* anno MDCLII patriam reversus est 17).

Huic succedens Præfectus Joannes Rising anno MDCLIII Novam Sveciam missus 18), mox adventans expugnavit Batavorum Fort Casimir 19). Hanc vero jacturam ignominiamque ægre patientes hostes, omni molimine virium contra novos Colonos exsurrexerunt, at vero non prius quam anno MDCLV, quum Batavus Præfectus N. Amstelodami Stuyvesant, 600 vel 700 armatos secum ducens, portum intravit fluminis (Delaware) flagranti certamine belloque contra contenderunt. Fort Casimir, a nostris Fort Trinitatis adpellatum,

---

3. Åhr och fuller berättat at Konung Carolus then I:ste i Engeland all prætension (som dock icke annors wara måtte åhn Seb. Cabotz uptäckning och af Kong. Jacobi Donation åth M:r Loijd på Novum Albion) uppå thetta landet och Rivieret åth the Swenske tillsagt och effter låtit hafwer i Konung Gustafs Adolphs then högt älskades tijd, tå Grefwe Johan Gyllenstierna ther i Engeland war uthskickad Ambassadeur A:o 1631 widh pass.

16) vid. Append. Litt. A. ad finem hujus Dissertationis.

17) Acrelii Beskrifn. om Svenska Församl. tilstånd i Nya Swerige, pag. 54-55.

18) vid. Append. Litt. A.

19) Acrelius, Beskrifning om Sv. Församl. p. 57.

mox occupatum, Fort Christinæ clausum omnique adparatu bellico pressum. In Castello hoc ea erat militum paucitas, tanta pulveris pyrii penuria, ut locum defendendi tota deficeret spes. Multis autem legatis, caussa litis componendæ frustra missis, conamtnibus permultis frustratis hostem ex hoc loco expellendi; deditus est idem Stuyvesant Præfecto die XV mensis Septembris 20); qua facta deditione fundum coloniæ condendæ ab Indigenis nostris nummis emtum, prorsus amiserunt Nostrates 21). Caussæ hujus damni multæ fuisse videntur:

1:o Bellum sic dictum triginta annorum, quo tempore Sveci, omni vi pro aliena insimul et propria pugnantes salute nulla fere ad coloniam miserunt præsidia.

2:o. Huc accedunt: Hispanorum violentia, qua commeatum cum Nova Svecia infestum fecerunt,

3:o. Batavorum vicinitas,

4:o. Præfectos denique forsitan haut aptissimos hanc administrasse Coloniam.

Svecani, Novam Sveciam demigrantes, varii generis hominum fuerunt, primum Societatis ministri famulique, de-

---

20) vid. Relation öfver thet ahnfall thermed the Hollendske under P. Stüvesant, Directors öfwer N. Nederland anförande, then Swenske Colonien i N. Swecia, oförmodligen, med fiendteligheet, öfwerfalla monde af J. Rising. Collect. Palmskiöld. l. c. p. 217-238. App. Litt. B.

21) Hanc autem possessionem non diu tenuere: nam Angli jam MDCLXIV ea sunt potiti. Postea terra a Rege Carolo II Nobili Anglo W. Penn, ob merita et patris, et sui, assignata fuit; qui terram ex nomine suo Pennsylvaniam adpellavit. Hic a tribus Svecis anno 1681 emtionis jure acquisivit tractum, quo Philadelphia postea condita est. Zimmerman, Jorden och dess Invånare, T. IV. p. 112.

inde Voluntarii, (Swethice Friman), in aliena plaga lætiorem vitæ sortem sperantes, tum denique noxæ rei et quibus servorum loco utendi fuit consilium 22). Longum per temporis spatium maternam linguam scierunt pureque locuti sunt, dialectis tamen maxime usi sunt Ostro- & Westro-Gothorum 23), unde fas concludere putaverimus, plurimos Colonorum ex his provinciis oriundos fuisse. Etiam post fractum in Nova Svecia Colonorum dominium multi Svecorum vel egestate, vel spe augendi suas opes, vel denique litteris a Nova Svecia patriam missis evocati, periclitati sunt visere terram, quam priores omnibus copiis lætitiisque abundantem laudavere. Harum perigrinationum memorando præcipue digna videtur Fennorum CXL, anno MDCLXIV emigratio 24).

---

22) Th. Campanii Holm:s Beskrifning om Provincen Nya Sverige i America, pag. 66.

23) A. Rudmans "Berättelse om reesan till Nye Swerige", i bref till Jacob Arhenius, Histor. Professor i Upsala 1697. Collect. Palmsköld l. c. pag. 382-383: "Folcket bor mycket i sär och strödde, dock alla ut wid wattnet, så att somliga hafva 16 mil til Kyrkian, hvilket oachtande the likvål hvar söndag komma til Guds huus. Rundt om och emellan them bo Ängelskt folk, hvars språk the förutan Welska och Hollenska, färdigt kunna, och ther ofvan uppå sitt modersmål så rent som thet någonsin talas i Sverige, bryter lijtet på Östgöthska och Wästgöthska slutningar. Landet är nu allt afdelt och mäst besatt, förutan långt op i skogen, hvarest hedningarna bo."

24) In Collect. Palmskjöld hoc quoque de Colonia deprehenditur documentum, pag. 335-336: "Swenske Commissarien uthi Amsterdam Pehr Trotzig förmäler uthi dess skrifwelse de dato Amsterdam d. 24 Maij 1664 om åtskillige Finske Familier som dijt till orten vore ankomne, hwilka woro så gamble som unga in alles 140 siälar, många barn, både gossar och flickor små och somligen stora, de mäst alle löpa nakote uti skiortor, mästa delen aff dem tala finska och en del

Licet Batavi, Anglique imperitabant regioni, de qua diximus, hi peregrinatores bene tamen excepti habitique sunt 25); jura enim fere fuere communia et æque fere taxati ac Angli, Deumque omnium rerum Moderatorem Arbitrumque justo amore colentes 26), imperantibusque legitime parentes, nomine Agricolarum, vitam degerunt et simplicem

C.

---

af Manspersonerne Svenska, säija sig wara komne ifrån Sundswall, Torps och Bergsjö Socknar liggiande 10 mijhl wid hafwet sunnanfrån Jemptland, och skola med deras samptlige Sokenmäns och Kyrkioherdars samtycke wara derifrån dragne, sedan de säldt allt hvad de hade. En del upwijste Pass och bewijs dem de fått af deras Ländzman och Kyrkioherde, såsom en af Olaus Erici Huss, Kyrkioherde uti Medelpad dat. d. 5 Martii 1664 medh Socknens sigill. De hade och bref med sigh skrifvit åhr 1657 uthur Nova Svecia, deruti samma land högeligen berömmes, deraf de blifvit föranlåtne, medan hemma uti Sverige så dyr spannmål war, och de eljest högeligen blefvo betungade, att begifva sig på resan dijt åth, hade och till den ändan, medan ännu åkeföret påstod, med sina egna håstar dragit genom Dalarne til Christiania uti Norije, der de hafwa funnit et Hollendskt skep med hwilket de farit öfwer till Amsterdam, åmbnandes sig derifrån till Nya Sverige".

25) (*Prost. E. Björcks berättelse om reesan till Nya Sverige i Bref till Superintend. Doct. Isr. Kolmodin, d. 29 Oct. 1697.* (Coll. Palmsk.) "Landet är eljest så kåstbart, som the någonsin . et beskrifvit, med allehanda wälsignelse öfverflödande, hvar af folket lefver öfvermåttan wäl, utan något twång och träl-arbete: Weta och af föga uthlagor; kalla sig bönder, effter de sådant arbete bruka just som i Sverige, men hålla sig i kläder och annat som thet hederligaste Borgarefolk.

26) (*Björcks berättelse om reesan till Nya Sverige,* ur samma bref l. c.). — "Jag kan och icke utan undran berätta, thetta folcket till beröm at tå här knapt 3 Svenska böcker funnitz, hafwa the doch warit så bekymbrade om sina barn, at ehuru the lånt thenna med then andra; så kunna the alla tämmeligen wäl läsa innantill, så att ingen book af the H. K. M:t. them benådat med ligger uthan bruk.

et lætam. Talem eorum fuisse vitæ statum ipsi confirmarunt literis, missis ad Sveciam anno MDCXCIII 27). In his, licet cetera læta, conqueruntur de penuria Ministrorum Librorumque Sacrorum. Rex Carolus XI benigne exaudiens vel perditos fere cives ita sollicitos esse, in Americam misit Sacerdotes 28), secum ferentes libros, quorum Catalogum inventurus eris apud Acrelium pag. 422-426. Annuum salarium eorum qui rebus sacris in Ecclesiis præfuerunt, confecit CCCC Thalerorum summam 29) quo accessit reditus prædii sacerdotalis. Hoc vero stipendium sacerdotale deinde auctum est anno MDCCXLVII, quum in Comitiis, Archiepiscopo Jacobo Benzelio consilio et animo impellente, Ordines regni decreverunt, Præpositum (Prost) creare Ecclesiarum, quæ olim Svecanæ fuere ditionis, curam gessurum: huic in singulos annos ab ærario solverentur 50 P. Sterl. quod decretum adhuc valet 30). Venerandus ille Senex 31), qui nunc inter nepotes antiquorum Colonorum munere Pastoris fungitur, multa de illis enarravit. Labentibus seculis primum cum

---

27). Epistola hæc a pluribus Colonis subsignata, atque Joh. Thelin Præfecto rei tabellariæ Gothoburgensis inscripta data erat d. 31 Maji 1693. Vid. Acrelii Beskrifning etc. pag. 211-217.

28) Cura et auspiciis Jesperi Svedberg, postea Episcopi Scarensis. cfr. Acrelii Beskr. p. 223. — Series Sacerdotum, vid. Append. Litt. C.

29) (*Björcks berättelse ur samma bref l. c.*). — "Eljest i thet timeliga lefva the öfvermåttan wäl i mat och dryck, i kläder etc. så at fastån här 6-8:dubbelt dyrare är än i Sverige, så är dock ingen bonde i (nya) Sverige, som icke är god före gifva till en Kyrkios upbygnad 2, 3, 400 D:r Kopparm., och till Presten i reda penningar 2, 4, 8, ja 20 D:r åhrligen, så at vår lön i penningar bestiger åhrligen till 400 R:r föruthan Prästebordet.

30) Vid. Acrelii Beskr. cfr. Allmänna IndragningsStaten af år 1823. pag. 427.

31) Nicolaus Collin. Theol. Doct. Past. et Præp. Eccl. Amer.

32) Allting så godt hoos thesse våra Svenskar, som man någonsin Sverige vill thet begiära. Lefva, och thet jag undrar på, helt

Indianis 32) et Batavis, deinde cum aliis populis adeo commixti sunt, ut linguam Svecanam, olim vernaculam perpauci calleant, nemo fere legat 33). Quædam iis usitata sunt vocabula quæ, licet Anglico more pronuntientur atque flectantur, originem tamen suam Svecanam produnt. Omnes fere, qui a priscis Colonis oriundi sunt ruri habitant, agros colunt. Memoriam tamen linguæ nostræ non prorsus amittent, dum Pastor eorum Svecia oriundus sit; sed et hanc abituram memoriam, quum præsens curam Ecclesiarum gerere cessat, vero haut dissimile videtur, brevique forsitan futurum erit, ut ultimum Sveciæ in America monumentum deleatur, itaque patriam nostram ex ingenti, quæ ad Americam exiit pecunia, nihil aliud lucri capturam, quam Annales de Colonia Nova Svecia.

---

frideligen och uthan några swåra utlagor. The Vilde och wåre Swenske äro såsom et folck: men the wilde äro nu på några åhr såsom försvundna, at ther tillförenne var 10000tals, finnes nu knapt tije, genom starka drycker, smittosamma sjukdomar, inbördes krig sig emillan etc. förödda och dageligen utödas." *Björcks Bref. l. c.*

33) *Presten Collins bref till Prof. Auriwillius, dat. Phil. d. 12 Maij 1823*: — "Efter mig kommer ej någon Svensk Prest, ty de fordna Colonisters afkomlingar hafwa förlorat moderlandets språk och andra, både andelige och timmelige förmoner genom blandning med folk af allehanda nationer och religioner. Från Swerige kan ingen hitflyttning blifva betydlig, och bör afstyrkas, såsom jag ock gjordt för 30 år, i bref till många orter i Sverige.

Append. Litt. A.

PROMEMORIA
ANGÅENDE NYA SVERIGE I AMERICA.

(Ex Collect. Palmsköld. Mscr. Bibl. Ac. Ups. Tom. LXXIV. pag. 325-328.)

Anno 1640 fingo Hindrich Hockhammar och Jost von Bogartz och deras Consortes tillstånd att upprätta nya Colonier i Nya Sverige; vide Latinska Registraturet 1640. fol. 3.

Anno 1642 d. 15 Aug. blef Öfverst-Lieutenanten Johan Printz förordnad att wara Gouverneur öfver Nya Sverige och skulle hafwa i löhn åhrligen 1200 Rdr. Regist. 1642. pars 2. fol. 940.

A:o 1642 d. 15 Aug. bekom Gouv. Printz Regeringens bref till CammarRådet, att halfparten af dess löhn skulle gifwas och tillordnas honom i godz såsom annor förläning, Regist. fol. 930.

A:o 1642 d. 15 Aug. förordnades Gouv. Johan Printz till resepenningar åth Nya Sverige 400 Rdr. Regist. fol. 939.

A:o 1642 d. 15 Aug. meddeltes Gouverneuren öfwer Nya Sverige, Johan Printz Instruction hwareffter han så på reesan dijt öfwer, som der i landet regulera och rätta skulle; finnes i Registr. 1642 pars 2. fol. 930.

A:o 1642. d. 30 Aug. giordes förordning hwareffter Gouvernementet uthi Nya Sverige skulle löhnas och månadtligen underhållas. Regist. fol. 990 de A:o 1642, pars 2.

A:o 1648 d. 20 Jan. fingo Gouverneuren i Nya Sverige och dess underhafwande, Guamison (Jamieson) sampt andre betjänte, öpet bref att niuta sin löhn och underhåld af Tobaaks Accijsen, K. M:tz och Chronans tertial af allt confisce-

ret Tobak sampt straffpenningarna för det oloffligen införda Tobak, eller i fall detta intet skulle tillräckia, att bekomma defectens fyllnad af andra Kronans medell. Regist. 1648, pag. 60.

A:o 1653. d. 12 Dec. affärdades Commissarien Johan Rising till Nya Swerige medh memorial, hwar effter han sig på reesan rätta skulle. Regist. 1653, fol. 2189.

A:o 1653 d. 12 Dec. afgick order till Gouverneuren uthi Nya Sverige, Johan Printz att rätta sig effter General Commercii Collegii befallningar. Regist. fol. 2185.

A:o 1653 d. 12 Dec. afgeck bref till Cammar Collegium om 1000 Rdr. reese- och uthredningz-penningar för Commissarien Johan Rising widh Nya Sverige. Regist. fol. 2186.

A:o 1653 d. 12 Dec. förordnades Secreteraren uthi General Commercii Collegio Johan Rising till Commissarius och AssistentsRåd i Nya Sverige, och skulle bekomma åhrligen i löhn 1200 D:r S. M. föruthan det han åhrligen serskilt af Söder Compagniet niutandes worde. Regist. fol. 2187.

A:o 1653 d. 12 Dec. beordrades General Commercii-Collegium att sig antaga Söder-Compagnietz och K. M:tz der under verserande interesse och der medh laga och disponera som dhet kunde pröfva K. M:ts och dhe andre Interessenterne wara nyttigt och tilldrägeligit. Registr. fol. 2187.

A:o 1653 d. 12 Dec. afgeck bref till Gouverneuren i Nya Swerige Johan Printz om dess hemresa. Regist. fol. 2189.

A:o 1654 d. 3 Maij gaf den Engelske Legaten Bulstrodus Whitelockius uthi Upsala ifrån sig een assecuration att de Engelske i Guinea och America skulle sig förhålla emot de Svenske wänligen och afstå medh alle injurier. — Originalet ligger ad acta.

A:o 1654 d. 23 Dec. undfingo Participanterne af dhet Americaniske Compagniet privilegier uppå Tobaks-handelen. Registr. fol. 2141 34).

Huruledes de Hollendske A:o 1655 in Aug. & Sept. fiendtligen anfallit dhen Svenske Colonien i America är att see af Commissarien Risings berättelse. — ligger ad acta till åhr 1655.

Een uthförlig beskrifning af Nova Svecia sampt hwad nytta Swerige skulle hafwa af een fullkombiig colonies fortsättiande der å orten, sampt hvad skiähl åter der ifrån afråda kunna, finnes upsatt af Commissarien Johan Rising de dato Elbingen d. 3 Jun. 1656. — Originalet finnes ad acta.

Bewijs om Swerigis rättigheet till landet Nya Sverige uthi Wäst Indien, finnes ad acta odaterat.

A:o 1656 d. 17 Julij uprättades emellan Sverige och Engeland i Westmönster ett förbundh, ibland annat §. 9. om tillstånd för Swenske undersåtare som lust hafwa på undfångne förskrifter att få sig nidsättia i America. — Originalet finnes ad acta.

A:o 1667 d. $\frac{18}{28}$ Julij uprättades förbundh mellan Sverige och Nederlandh uthi Haag, ibland annat §. 6. om then Americaniske Twisten, att den skulle niuta satisfaction som skada lijdit hadhe.

---

34) Hoc privilegium jam an. 1641 Societali Australi (SöderCompagniet,) datum et an. 1644, 1645, 1647 confirmatum, an. 1649 abrogatum fuerat. cfr. v. Stiernman, Saml. af Kgl. Bref och Stadgar T. II.

Append. Litt. B.

Relation öfwer thet ahnfall thermed the Hollendske under P. Stüvesant, Directors öfwer N. Nederland anförande then Swenske Colonien i N. Svecia, oförmodeligen, med fiendteligheet, öfwerfalla monde. Hwarföre ock H. K. Maj:ts till Swerie troo Undersåthere, hwilkom sådant wåld är öfwergångit, till H. K. Maj:ts nådigste hegn och Protection underdånigst sig hemskjuta, så att the till uprättelse af liidne orätt och skadar, måtte förhulpne och handhafde warda. (Ex Coll. Palmsk. Mscr. I. c.)

Anno 1655 d. 30 Augustij ähro the Hollendske ifrån Nord-Riveriet ther Manahatans eller N. Amsterdam ähr belägit; med 7 Skip och Fahrkoster, therpå 600 a 700 man, under bemälte P. Stüvesants anförande ahnkomne i Sude-Rivieret ther N. Svecia ligger och kastade ankar för fästningen Elfsborg som tå låg förfallet; dagen efter gingo the Fort. Casimir förbii, och satte siigh liitet ther ofwanföre, landstego och strax med hoot och persvasion påstode bemälte Fortet af Swen Sküthe, som therpå war commendant och begynte the ther att upkasta några wärk, och ehuruwäl wi något tillförenne, tå wi af the Vilde sporde att Hollenderne ankomma skulle, hade låtit bemälte Fort Casimir med folk och nödtorffter försee effter wår bästa lägenheet, ock fattat en skrifftelig Resolution att willia thet förswara, så frampt the Hollendske oss ther fiendteligen skulle attacquera, dock så att Capitainen Schütte som ther uppe låg, skulle först sända ut till theres skip, när the nu så när komme och af them erfara, om the som wenner ankommo, och them på alle fall warna, att the bemälte Fortet inthet förbijlöpa skulle, uthan han tå elliest wille gifwa fyr på them, thet the således för ingen hostilitet räckna skulle. Men om the som wenner med oss om landet och limiterne att handla sinnade woro, att han them med Swenske löösen swara skulle, och them om all

god inclination till god wänskap försäkra. Dock likwäl hafwer Cap:n Swen Schüte låtit bemälte Hollendske Skipen uthan warning och skott förbi passera Fortet, thermed the wunno altså både af Fortet och heela Rivieret och skuro oss altså Correspondancen af emellan Forterne, läggiandes ther emellan theras trouppor allt till Christinæ Kijl, uthan upgaf Fortet åth Stüvesant på ett skadeligit accord, theruthj han förgätit hade att sättia orten, hwart henn han med folket och pagagen uthdraga skulle; undertecknade ock bemälte accord uppå the Hollendskes skip ock icke inne i fortet eller någor indifferent plats; Altså ahnhölt Stüvesant thet folcket och förde mästa deelen theraf till Manathans, theraff wij uppe i Rivieret fast förswagade och blottade wordo, och wiste icke en gång att bemälte F. Casimir så plötsligt war öfvergångit, uthan sende äntå imedlertidh d. 1 Sept. 9 a 10 Frijmän af the bäste wi hade, tijt neder till F. Casimir till thess förswahr, ock tå the öfwer Christinæ Kijl kommo om morgonen bittijda, befunno the ther the Hollendske, hwilke uppå them gingo till 50 à 60 man starke, biudandes the wåre att gifwa sigh, men the wåre ställte sig till Wärns och föll ther altså en Schermützel them emillan, the wåre fånghe wordo, föruthan twenne som sigh igen i båten retirerade, öfwer hwilka the Hollendere många Skott gofwe, dock träffade them inti och gafs aff Skantzen ett stycke löst uppå the Hollendere, thermedh the sigh therifrån in i skogen begofwo, och tracterade the sedan wårt folck som the bekommo, hårdt och förtreteligen noch. Samme dagh wart Factoren Hendr. Elzvii affskickat ifrån F. Christina neder till Stüvesant, till att erfara om hans ankomst och intention, och till att afstyra honom ifrån mehr hostilitet, effter wij icke förmoda wille det han oss i Kongl. Maj:ts och våra Principalers rätta egendom turbera skulle. Men effter han Stüvesant för så ringa prijs hade inbekommit bemälte F. Casimir tijt wij wårt bästa folck tillförenne sendt hade och oss i F. Christina både på folck,

ammunition och vivres till een stoor deel blottat. Ty lätt han sigh emot Elzvii icke annors förmärckia, ähn att han heela Rivieret och landet prætenderade, och feelade icke mycket att han Elzvii hade behållit såsom een Espion. Nähr wij tå sådant förnummo, tå samblade wij alt thet folck wij kunde få ihop inni F. Christina till wärns, och arbetade på wallen och Skanzkorgar, med all wår macht både dagh och natt.

Dagen thereffter som war then 2 Sept., låto the Hollendske sig starcke see på öfwersijdan wid Christinæ Kijl, men the syntes intij något synnerligit taga sig före, uthan den 3 h, hade the om mårgonen upsatt een flagga uppå wår Chalouppe, som ther lågh på landet updragen och tycktes the therwijd uthi ett huus wilja fatta een posto, wij sendeförthenskull Lieutenanten Swen Höök med een trummeslagare thit öfwer, till att förnimma hwad the i sinnet hade och för hwad orsaak the sigh ther förhöllo och för hwad wij them holla skulle: När han nu så när öfwer Kijlen kommen war, frågade han them uhr båten om han frij till them komma måtte? The swarade Ja: och om han frij effter förrättat wärff ifrån them draga måtte? the swarade ock thertill Ja, hwijlket wij alle i F. Christina hörde och thet wittna kunne, altså rodde trummeslagaren båten till landz och rörde intij trumman, effter Lieutenanten allaredo theraf parolle hade och wiste icke heller aff någon fiendtligheet, therföre han tå thy onödigt achtadn. The steego altså ther både up till lands, och een Officerare kom till them, och brachte them up till ett huus ett stycke therifrån, hwarest the redan hade tagit een posto, och sende the wår Lieutenant neder till Stüvesant, föregifwandes, att han wore en speijare, altså lätt Stüvesant honom fängsla ock kasta i holskepet, men trummeslagaren med trumman behölt bemälte Capiten Fridr. Könich

hoos sigh, handlade the altså emoth wåre Uthskickade, emot alle redelige folckz lagh och plägseed.

D. 4 h. hade the Hollendske om natten giordt Skantz-korgar kring om huset på öfwersidan twert öfwer Christinæ Kijl, och bygde sedan therinne uthi itt batterij och befästade sigh ther, hwilket somblige af wåre uthtydde att the Hollendske wille sigh landet alt till then Kijlen tillwälla ock förthenskuld ther en forteresse upkasta, icke äntå troendes, att the oss utan någon witterligh orsaak för publicæ wenskapens skuld, fiendtligen antasta skulle, föråhn the oss öfwer een eller annor prætention ahnsade eller protesterade, ther wij af them alt till then tijden, intet budh eller breef om een eller annor orsaak, eller missnöje bekommit hade.

D. 5 h. upgingo the Hollendske skip till tridie Hock, hwarest the upsatte theres folck, hwilka sedan gingo in uppå Timberöön ock sedan therifrån Östwer Stoore fallet, och beränte altså Fort Christina på alla sijdor, ock läde sigh theras skip neder i Kijlmunnen, och lägrade sigh theras *grosse* på westersijdan om beste Fortet, och nähr wij tå afblåste itt par stycken till att läska them, tå sköto the ifrån Timberöön, hwarest the sigh uthi itt huus ock lägrat hade, oss några skott öfwer hufwudet, men på Westersijdan gofwo the heela salvor, låtandes höra att the woro thå thit ahnkomne. Altså giorde wij oss färdige till att giöra thet bästa emootstånd, som wår macht kunde medgifwa, hwar wij hade wordit attacquerade, ty wij woro äntå inthij wisse uppå, hwad the Hollendere i sinnet hade. Någott thereffter kom een Indian inntill oss med itt breef ifrån Stüvesant, hwaruti han högmodeligen upäskade heela Rivieret, och att jagh migh med alle the Swenske theruth begifwa skulle, eller ock ther boo under Hollendsk Protection, hootandes eljest med hwad ther på följa kunde: therpå jagh korteligen swarade med mitt breef, att effter migh een så främmande äskning af honom tillsändes, wille jag i-

genom uthskickade gifwa honom swahr, och sände honom thet swaret tilbaka medh samme Indian uth igen. Thereffter tog wij alle ihop therinne itt betänkiande hwad oss till giörande woro, om the Hollendske oss med Storm eller skjutande ahnfalla måtte, och wart resolverat, att wi tå såsom och eljest i alla fall skulle holla oss defensive och giöra till wårt förswahr hwad wij kunde förmå, men icke först begynna att gifwa orsaak till Action och förbittring för wår mangel och oförmögenheets skull, och altså wachta in till thess the på oss skjuta, eller och storma skulle, tå wille wij oss wärja så länge wij kunde, ock hvad på fölgde ställa till wår Nådigste Öfwerheetz redresse framdeles.

Altså begynte the Hollendske oss dageligen mehr och mehr att trängia och slogo ihiäl wår boskap, getter, swijn, höns, bröto aff husen, sköflade folcket aff theras egendom ther uthanför Skanzen, men uppe i Rivieret utplundrade the månge, och afklädde inn på baahra kroppen, på K. Götheborgh beröfvade the Mr. Papegoijas Fru af alt thet hon ätte med månge andre, som theras egendom ther på hofwet innsatt hade. Sedan hafwa the oss i bemälte F. Christina (hvilket war lijtet ock swagt och låg i een nedrig ort, och af omliggiande högder commenderas kunde) dageligen nährmare approcherat, och giort therföre twenne batterijer, föruthan them the hade i husen på öfwersijdan, ock på Timberöön, ock satte ther allestädes up theras flaggor, låto ock swinga theras flagga uppå wårt skip i Fiskekijlen, hwilka hostiliteter, skador och affronter wij med stor harm tå ansee och lijda måtte, effter wij thet intet affwärja kunde för wår swagheet på folck och kruth, theraf intet mehr i förråd wahr, ähn att wi äntå een gång hade näppeligen kunnat lada wåre stycken. Thetta intij emotstående, hade wij äntå om them then mehning, att the sigh änteligen skulle till skähllighet reducera låta, och sende förthenskuld äntå den 7 h. wåre utskickade neder till Stü-

vesant i F. Casimir med en skriffteligh Commission, thermedh wij söchte att detournera honom ifrån wijdare hostilitet, protesterandes emoth hans fiendtlige infall ock Actioner i wår rätte egendom, utan gifwen orsak eller någon förklaring, remonstrerandes wår rättighet ther i Rivieret så mycket the kunde; Jemwäl för ögonen ställandes thet missnöje som emellan begge Souverainer, samt andre consequentier aff stoor importance som häraff följa måtte, ock att wij woro sinnade effter wår yttersta macht och wår rättigheet att förswara, han skulle för alt hwad här på föllia måtte, swara måste, förhölle honom altså att han nu skulle med sådan hostilitet affstå och sitt folck ifrån F. Christina afdraga: men alt sådant hafwer hoos honom intij gälla kunnat, uthan han stood ähn på att pretendera heela Rivieret, och wille eliest intij weta af någon accomodation, friandes sigh hafwa sådanna Ordres och måtte the therföre swara som them gifwit hade. Skref migh migh härpå itt breef aff then 9 h. hwaruthi han thå anticiperar alla wägar till accommodation, wille icke theraff weta, att wåre någon rättigheet skole hafwa i beite Rivier, söker att förlägga wåre bewijs, kallar wår härd en usurpation ock tyder itt ock annat till sin fördeel. Tå resolverade wij att holla oss till wärns, ock förwänta hvad han giöra wille, tå avancerade han än dag ock natt med sine wärck alt under skantzen, och för wåt ringa macht skull af 30 man wid pass kunde wij intij uthfall giöra, eller hindra honom att komma i the avantager, therifrån han tå skantzen så twinga kunde, så att ther ingen på wallarne hade för skott frij stå kunnat. Therföre medan han oss tå dagh från dagh med sine wärck och hoot af thet yttersta ofall trängde ock upäskade, ock tå både för mangell skuld, såsom ock att hans wärck nu oss så öfwerlägne woro, ty föllo wåre män therpå, att ähn gåå uth och sökia att reducera Stüvesant till skjäligheet, hellst effter oss lijfzmedlen tå knappe woro och kunde icke längre: härda thertill med, thet ringa och sammanrap-

sade folck, wi therinne hade, dageligen mehr ock mehr förs mechtade, deels woro sjuke, deels mootspennige, och några rymbde öfwer wallen, befrucktandes och att lerm skulle följa. Hwarföre stembde tå alle therpå, att iagh ock Elzvii skulle dagen efter utgå att tala häröfwer medh Stüvesant, ock see till att kunna reducera honom ifrån een sådan violence till skjäligheet. Wi gingo för then skuld uth d. 13 h. till thenne ende, ock mötte oss Stüvesant och Nicatius de Sylle emillan skantzen och theres närmeste wärck, hwarest wij tå på thet högste protesterade uppå hans procedurer och fiendtlige actioner, swarade ther munteligen uppå hans sidsta förenembde breeff befästade wår rättigheet medh the skiäl som wij bäst hade och kunne, och höllo häröfwer medh them een longh conference, men thet kunde alt ingen platz hoos them finna, uthan the (Hollendere) stodo än uppå theres förre upsåth och stilla upäskade F. Christina och hela Rivieret, thertill wij sade, till thet yttersta oss förswara ock them förwänta willia, ögonskenligen them förehållandes, att the oss i wår rättigheet obilligt inntrång giorde, och wille oss i thet öfriga skjuta till wår Öfwerheet, till att redressera dess och wår rätt på sådant sätt som oss nu theruthi wåld skedde, och thermed gingo wij ifrån them inn i skantzen igen, förmahnte wårt folck till beständigheet, och encouragerade them på thet bästa maneer wij kunde; men effter the Hollendske med theres wärck nu mäst färdige woro, så richtade the theras stycken af alle batterierne på oss och thermed sommerade the upp beste F. Christina d. 14 h. med hårde dreigementer igenom een trummeslagare och een utskickat innan 24 timmar, tå kallade wi tillsamman alt folcket i hela skantzen och befunno theras enhälliga mehningh häröfwer sålunda: Att effter wij hoos oss ingen macht funno, oss till att defendera, ther Hollenderne sådane wärck öfwer Skantzen färdige hade, icke heller war wår Skantz eller folck mächtige till att sustinera någon storm, och wij mangell hade på kruth ock andre

nödtorfter, och war oss alt hopp om Undsättning ute, ty föllo alle wåre män therpå att wij skulle see till att komma till något accord, hwar thet af Hollenderne erhollas kunde, såsom thetta af acterna ähr till att see. Skickades altså dagen therefter een häröfwer uth till the Hollendske, att wij oss innan föresatte terminer skulle betänckia, och effter wij nu twungne wordo uthi een sådan dissette och swagt tillstånd till att cedera een sådan violence som oss tå öfwergick, ty trädde wij med Stüvesant uthi accord, effter som thet finnes in originali bland acterne, och upgofwo åth honom d. 15 h. offta be:te F. Christina, förbehållit att stycken och alle effecter, Cronan och Compagniet tillhörige, skulle af the Hollendske restituerade warda effter Inventarii innehåld, när påfordrades, och wår Souveraines rättighet ther i orten och landet i sinom tijdh på tjenligit sätt att redressera, och att the oss med så många Swenske som med hemförresa wille, frie öfwerföra skulle till Swerie, ty thet wardt bättre hos oss befunnit, att folcket heller måtte hembringas till Fäderneslandsens tienst ähn att lemna them ther i elende, ther inge lijfzmedel mehre woro och the tå hade sigh till the Hollendskes, eller Engelskes tienst begifwit, och sedan aldrig Fäderneslandet till godo tient.

Append. Litt. C.

SERIES

SACERDOTUM, QUI A SVECIA MISSI SUNT IN AMERICAM.

Reorus Torkillus, OGoth., Prefectum P. Menewe comitatus, in America usque ad cineres commoratus, diem obiit supremum anno 1643 a:o ætatis 35. 1).

M. Johannes Campanius, Holm. postquam insimul cum Præfecto Joh. Printz in Americam venit, per sex annos, quibus ibi versatus est, bene noscere didicit linguam Indigenarum terræque tractus. Pastor in Fröstlrult et Hernevi obiit 1683 a:o æt. 82. Catechismum Lutheri mandavit sermoni Americo-Virginiano, Typis exscriptum Holmiæ 1696. 8:o. Vocabularium Barbaro-Virgineor. ib. e. a. 8:o.

Laurentius Lock, qui advenit tempore, quo Præfectus Printz Coloniam administravit, XXII annos præfuit Ecclesiis Tennakongh & Christina. Postea priorem tradidit Fabritio cuidam, Germania oriundo, posteriorem usque ad 1688, quo anno mortuus est, ipse administravit.

Israel Holgh, annos aliquot postea Americam invisit, statim vero Sveciam reversus, Pastor in Odh, W. Gothiæ designatus est.

Peder, Americam Gubernatorem J. Rising comitatus, in Smolandia vero creatus Pastor, duo vix annos heic commoratus est.

Matthias, navi vectus Mercurio 1656 advenit, sed mox

---

*) De eo ejusque successoribus, vide Campanius, l. c. pag. 106. Cfr. Acrelius l, c. passim.

duo post annos regrediens, munus quoddam Pastoris in Helsingia obtinuit.

M. *Jacobus Fabritius* primam orationem sacram declamavit Wicacoæ, præterlapsis vero quinque annis lumina oculorum amisit, quo factum ut cura Ecclesiæ abjecta jaceret. Hoc tempore, rebus sacris longe perniciosissimo, Nostras nomine *Carolus Springer*, Holmiensis, coram populo, concionis loco, sacros recitavit libros.

Colonis Sacerdotes petentibus, Svecia 1696, annuente Rege Carolo XI, missi sunt *Andreas Rudman* et *Ericus Björk*, insimul ac *Jonas Aurén*, qui illis minister esset, annoque 1697 advenerunt.

Ecclesia Wicacoæ.

M. *Andreas Rudman*, Gest. Hels., qui curam potissimum hujus Ecclesiæ sibi suscipiens, loco Templorum Tennakongh & Wicacoæ, quæ ruinam fecerunt, novas ædes sacras Wicacoæ ædificavit. Anno 1702 suum munus concessit Andreæ Sandel. † 1708.

M. *Andreas Sandel*, Rosl. Præpositus 1714. Pastor in Hedemora 1719. † 1744.

M. *Jonas Lidman*, WGoth., anno 1719 advenit Americam, Præpositus 1723, patriam regressus 1730.

Sede vacante *J. Eneberg*, Ecclesiæ curam gessit.

Gabr. Falk, WGoth., anno demum 1733 advenit Americam. Munus deponere jussus eodem anno. (cfr. Acrelius l. c. p. 269.)

Johannes Dylander Americam transvectus 1737, omnibus suis auditoribus carus, ab omnibus honoratus denatus est 1741.

M. *Gabr. Næsman* Dalek. ad Ecclesiam perveniens 1743, vicibus variatis, 1751 abiit. In Christianstad designatus Pastor.

M. *Olavus Parlin*, Angerm., 1749, Pastor & Præpositus 1756. † 1757

D. *Carolus Magnus Wrangel*, Nob. Westm., missus 1759, Sveciam revertit 1768. S. R. M:ti a Sacris supremus, Pastor et Præpositus in Sahla, obiit 1786.

M. *Andreas Göranson*, Dalek., missus 1766, munus suum suscepit 1767, Patriam reversus est 1781. Præpositus in Rättwik 1785. † 1800.

Nicolaus Collin, Upl. (v. infra) Pastor 1786.

Ecclesiæ Christinæ.

Ericus Björck, Westm., curavit, ut, loco ruinosi Templi ad Tranhuken, quadrantem milliarii a Castello siti, ad Fort Christinæ novum exstrueretur. Præpositus 1711, patriam regressus 1714, Pastor Fahlunensis obiit 1740.

M. *Andreas Hesselius*, Dalek., missus 1711, Præpositus 1719, revocatus 1723. Pastor in Gagnäf. † 1733.

M. *Samuel Hesselius*, Dalek., antecessoris frater, missus 1719, in America commoratus est ad annum 1731, Pastor in Romfertuna, † 1755.

Johannes Eneberg Pastoris munus iniit 1733, Sveciam reversus 1742.

M. *Petrus Tranberg* missus a Racoon & Pensneck 1742. † 1748.

D. *Israël Acrelius*, Rosl., missus Americam 1749, ibi commoratus est ad annum 1756. Præpositus in Fellingsbro. † 1800 anno æt. 86.

Ericus Unander, a Racoon & Pensneck Christinam missus 1756.

M. *Andreas Borell*, Upl. A Consist. Eccl. Upsal. obire jussus ministerium ecclesiasticum ad Ecclesias Svecanas in

Pensylvania 1757: huc pervenit 1759. Pastor 1762, et 1765 Dipl. Regio constitutus Præpositus omnium Ecclesiar. Svecanar. in America, in quo munere obiit 1767.

Ecclesiæ Racoon et Pensneck.

Jonas Aurén, Wermel., vocatus ad Ecclesias hasce 1706, quarum curam gessit usque ad mortem 1713.

Abrah. Lidenius, Holm., missus 1711, creatus Pastor 1714. Patriam regressus est 1724, Præposiutus in Umeå. † 1728.

Petrus Tranberg & *Andreas Windrufva* missi 1726, provinciam sibi demandatam ita partiti sunt, ut quisque suam administraverint Ecslesiam usque ad annum 1728, quum Windrufva morti succubuit. Tranberg missus ad Christinam. Tum nemo rebus sacris præfuit prius quam anno 1748, ubi

M. *Johannes Sandin* a Svecia missus, Præpositus designatus est, qui eodem anno obiit.

Ericus Unander missus 1749, Pastor in Christina 1756.

Joh. Lidenius, Abrahami filius (v. supra) loco Unandri Pastor creatus 1756.

Johannes Wicksell, Holm., missus 1760. ad Eclesiam vero demum 1762 perveniens, solo Americæ excessit anno 1774. Præpositus in Munktorp, obiit 1800.

D. *Nicolaus Collin*, Upl. missus 1771, Pastor 1778, Præpositus & Pastor in Wicacoa 1786. Jam Octogenarius vices hasce, mente vegeta, hodie multa cum laude sustinet.

62, et 1765
siar. Sveca-

hasce 1706,

eatus Pastor
in Umeâ. †

i 1726, pro-
isque suam
728, quum
Christinam.
quam anno

itus designa-

istina 1756.

oco Unandri

ad Eclesiam
xcessit anno

1778, Præ-
narius vices
stinet.

302

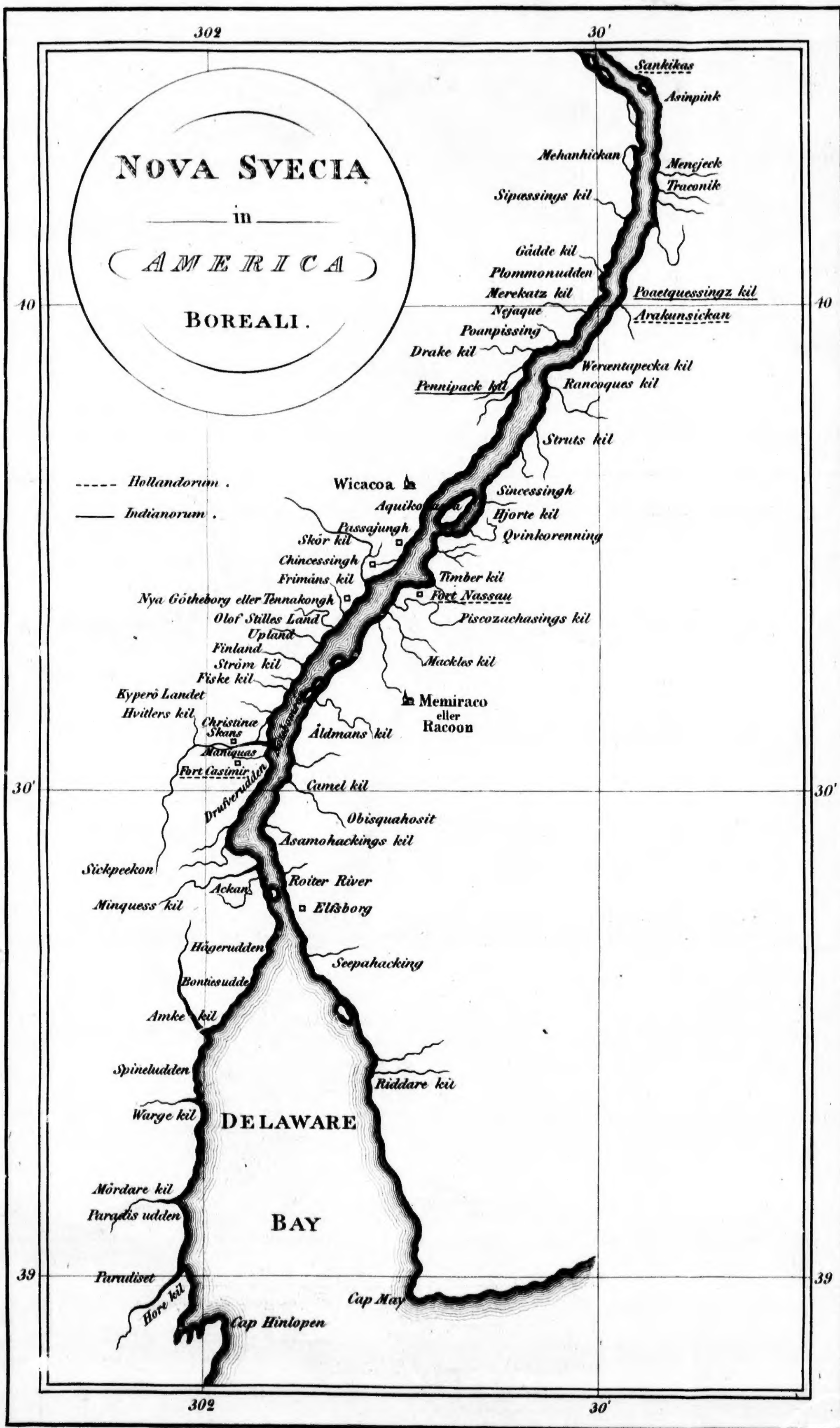
Nova Svecia

in

AMERICA

BOREALI.

40

NOVA SVECIA
in
AMERICA
BOREALI.
302
30'
40
30'
39
Hollandorum.
Indianorum.
Sankikas
Asinpink
Mehanhickan
Mencjeck
Traconik
Sipæssings kil
Gädde kil
Plommonudden
Merekatz kil
Poaetquessingz kil
Arakunsickan
Nejaque
Poanpissing
Drake kil
Weræntapecka kil
Pennipack kil
Rancoques kil
Struts kil
Wicacoa
Sincessingh
Aquikonasra
Hjorte kil
Passajungh
Qvinkorenning
Skör kil
Chincessingh
Frimäns kil
Timber kil
Fort Nassau
Nya Götheborg eller Tennakongh
Olof Stilles Land
Piscozachasings kil
Upland
Finland
Macklos kil
Ström kil
Fiske kil
Kyperö Landet
Memiraco
eller
Racoon
Hvitlers kil
Christina Skans
Åldmans kil
Maniquas
Fort Casimir
Camel kil
Druiferudden
Obisquahosit
Åsamohackings kil
Sickpeekon
Roiter River
Ackan
Minquess kil
Elfsborg
Hågerudden
Seepahacking
Bontiesudde
Amke kil
Spineludden
Riddare kil
Warge kil
DELAWARE
Mördare kil
Paradis udden
BAY
Paradiset
Hore kil
Cap May
Cap Hinlopen